Mikó Gábor

A szövegkiadás metodikai problémái késő középkori formuláriumok esetében*

(Oláh Miklós formuláskönyvének példája)

I. Bevezető megjegyzések

Az egykori tulajdonosáról, Oláh Miklósról elnevezett formuláskönyv-kéziratról a hazai történészszakma a 19. század vége óta tud. Felfedezője a jászói premontrei kolostor könyvtárában talált rá, ezért régebben jászói, jászóvári kódexnek is nevezték. Az ismertté válását követő évtizedben számos publikáció tárgya volt – bemutatták (bár nagyon szűkszavúan) a tartalmát, illetve különböző oklevelek szövegét is kiadták belőle, tematikai szempontok alapján. Az, hogy a kódex túlnyomórészt Jagelló-kori iratokat foglal magában, hamar ismertté vált, ám a kötetben levő néhány tucat, I. Mátyás királyhoz köthető misszilis több figyelmet kapott. A kollekció talán legalaposabb ismerője, Schönherr Gyula ugyan tisztában volt vele, hogy az okiratminták számos adatot őriztek meg például a Jagelló-kori magyar állam bel- és külpolitikájának, igazságszolgáltatásának, pénzügyigazgatásának történetéből, ezt nyomtatásban is napvilágot látott írásaiba nem építette bele, csupán kéziratai között bukkantam az erről tanúskodó feljegyzésre. Az 1490 és 1526 közötti évekhez köthető diplomákból ugyan a 20. század folyamán is közöltek tételeket, mégis, ezek száma a korpusz terjedelméhez képest csekélynek tekinthető. A kódex eredeti formájában jelenleg ismeretlen helyen lappang.[1]

Magam először egyes II. Ulászló-kori országgyűlések történetéhez találtam más forrásokban fel nem lelhető adatokat a kéziratban. Ezt követően kigyűjtöttem hadügyi vonatkozású tételeket is. Mindezek nagyban segítették egy olyan nagyobb tanulmány elkészültét, amely az 1512 októbere és 1514 márciusa közötti oszmánellenes katonai akciók szemszögéből mutatta be a Magyar Királyság történetét e rövid másfél esztendőben.[2] A kézirat okleveleinek többszöri áttanulmányozása és a tételek címlistájának elkészítése adta végül az ötletet, hogy érdemes lenne a teljes kollekciót *in extenso* publikálni. Mindebben több dolog motivált. Elsőként az, hogy a gyűjteményről – a középkorból ránk maradt más formuláriumokkal összevetve – mindeddig kevés írás szü-

* A tanulmány elkészítését az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja (BO 00020/18/2) és az Új Nemzeti Kiválóság Program, Bolyai+ Felsőoktatási Kutatói Ösztöndíja [ÚNKP-19-4-ELTE-292] támogatta. – A szerző az MTA Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának tudományos munkatársa.

[1] Lásd minderre az alábbi tanulmányomat: Mikó, 2019a, ahol a formuláskönyv anyagából 2019-cel bezárólag megjelent oklevélközléseket igyekeztem a teljesség igényével összegyűjteni. Ugyanott publikáltam Schönherr említett kéziratos feljegyzését is.

[2] Mikó, 2020.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 91 2022. 01. 27. 13:14:22

letett. Kovachich Márton György 1799-ben megjelent, máig alapvető munkájában öt középkori formuláskönyv-kézirat tartalomjegyzékét publikálta, kettőnek pedig teljes egészében ki is adta a szövegét.[3] Oláh Miklós kódexéről azonban nem tudott. Az általa bemutatott kötetekre később értelemszerűen több fény vetült, köszönhetően Bónis György számos tanulmányának. A Kovachich által még nem ismert, ám törzsanyagát tekintve Mátyás-kori Somogyvári formuláskönyvet maga Bónis fedezte fel és írt róla tanulmányt. Ugyanő hívta fel a figyelmet több, középkori egyházi bíróságokon használt formuláriumra is.[4] A Kovachich által is ismert, ám nem recenzeált,[5] úgynevezett Istvánffy-formuláskönyvről szintén van modern irodalom, és néhány éve előkerült egy vele szoros kapcsolatban álló gyűjtemény is.[6]

A második indok magának a formuláriumnak a tartalma volt. Az ismeretlen összeállítók ugyanis nem pusztán egy jogi segédkönyvet készítettek. Kétségtelen, hogy számos, a mindennapi kancelláriai munkát megkönnyítő iratminta is van a kötetben – így például adománylevelek, exempciós oklevelek, arengák, címereslevelek –, ám ezek jelentőségén túlmutat a nagyszámú uralkodói parancslevél és misszilis, amelyeknek politikatörténeti szempontból van nagy jelentőségük. Ezek kötetbeli száma nem csupán eléri, de meg is haladja a „szokványos" oklevélformulákét. Nem világos a kompilátorok motivációja, bár kétségtelen, hogy más formulás- vagy leveleskönyv esetében is tapasztaltam olyat, hogy nagyszámú uralkodói parancslevél került a kollekcióba.[7] A rendelkezésükre álló forrásanyagot sem ismerjük. Annyi bizonyos, hogy jóllehet egyes hasonló iratok több esetben egymás mellé kerültek a kötetben,[8] a későbbi korok formuláriumaira jellemző tervszerűségről nem beszélhetünk.[9]

A harmadik ok, hogy az említett, 1512–1513. évek eseményeit tárgyaló tanulmányom írása közben kiderült, hogy a kódexben olvasható oklevélszövegek eredeti alakjukban nagyon ritkán maradtak fenn, vagyis az oklevélkorpusz ismeretét önmagában a szálas iratanyagnak mégoly pontos áttanulmányozása sem pótolhatja. Végezetül, ám nem utolsósorban, meg kell említenem azt is, hogy az Országos Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjteményében (DF) egy olyan kézirat fotói is elérhetőek, amelyek annak az Oláh-féle kötettel való szoros kapcsolatára utalnak. Magától értetődött, hogy először a két kódex viszonyát kell tisztáznom.

---

[3] Kovachich, 1799, I–XXXIX., 1–563.

[4] Mivel a formuláskönyv historiográfiáját bemutató tanulmányomban minderről bővebben írtam, legyen most elegendő Bónis egy összefoglaló igénnyel készült írására utalnom: Bónis, 1972, 143–233; Mikó, 2019b.

[5] Kovachich, 1799, CCV.

[6] Kubinyi, 2005; Fazekas, 2018, 558–559; Bessenyei, 2006. – A formuláskönyv a szakirodalomban gyakran „Bácsi Ferenc formuláskönyve" vagy „leveleskönyve" néven szerepel, ily módon utalva az egyik összeállító személyére. Az effajta megnevezés elsőként Bónis György munkáiban bukkant fel: Bónis, 1971, 354; Bónis, 1972, 146.

[7] Mikó, 2019b, passim.

[8] Mikó, 2019a, 628–629.

[9] Mikó, 2019b, 85.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 92 2022. 01. 27. 13:14:22

II. A stockholmi Riksarkivet formulárium-kézirata

A kódexről készült felvételek a DF 289137. jelzet alatt érhetők el a Fényképgyűjteményben. A hazai szakirodalomban az utóbbi években néhányan már hivatkoztak rá. Szovák Kornél a formuláriumokról szóló tanulmányában úgy írt róla, hogy „rendelkezésünkre áll Stockholmban egy késő Jagelló-kori gyűjtemény, amelyet talán I. Ferdinánd kancelláriájában is használtak, és amelynek középkori darabjai az 1482–1514-es évkörből származnak".[10] A Mátyás- és a Jagelló-kor megyei archontológiájának szerzői több kiadott oklevél esetében is az Oláh-féle kötettel együtt idézték.[11] Elengedhetetlennek tűnt a kódex eredeti formájában való tanulmányozása, hiszen a készülő kritikai kiadás szempontjából sem volt mindegy, hogy vajon Oláh egykori kéziratának egy (részleges) másolatáról van szó, vagy egy olyan gyűjteményről, amely az előbbivel párhuzamosan egy mára eltűnt közös mintából eredeztethető. A kötetet végül 2019 márciusában vizsgáltam meg Stockholmban, a Svéd Nemzeti Levéltárban.

A fólió méretű kéziratot[12] modern félbőr kötés védi; ha rendelkezett is egykorú kötéssel, az mára elveszett. Provenienciájáról semmit nem tudtam megállapítani, sem arról, hogy hol készülhetett, sem arról, hogy mikor és miként került jelenlegi őrzőhelyére. A paginált lapokat[13] tíz jól elkülöníthető ívfüzetre lehet osztani. A tizedik ív utolsó öt lapja üresen maradt, a paginálás azonban ezeken is végigfut. A kötet tartalma megfelel a jászói monostorban fellelt formuláskönyvnek, ugyanakkor – miként a DF-nagyításokról is sejthető volt – annak csak egy részét tartalmazza. A kollekció élén I. Ferdinánd király egy 1551. évi kiadványa áll, ez a néhai esztergomi érsek kódexéből hiányzik. Ezt követően a kötet tételei annak bejegyzéseit pontosan követik, egészen a 249. oklevélig.[14] Itt a szöveg minden megjegyzés nélkül megszakad. Mivel, mint említettem, az utolsó ívfüzet még további üres lapokat tartalmaz, a gyűjtemény mai formájában nyilvánvalóan intakt. Ha maga az Oláh-formulárium volt a minta, akkor a további másolást valamiért szükségtelennek ítélték. Amennyiben egy más példányt vettek alapul, könnyen lehet, hogy az csupán eddig az okiratig terjedt.

A stockholmi formulárium erről – legalábbis átlapozása során – semmit nem árul el. Több írnok munkája, akik egymást felváltva dolgoztak a másoláson. Ez ilyen nagy terjedelmű gyűjteménynél teljesen általános. Egyedül a szöveg utolsó néhány oldalán tűnik fel egy olyan scriptor keze, akit korábban nem tudtam azonosítani a kötetben. Ez az írnok társaitól eltérő színű tintát használt. A másolást azonban egy oklevél közepén vette át,[15] és semmi nem utalt arra, hogy esetleg későbbi hozzátoldásról lenne szó. Nem

[10] Szovák, 2018, LVII, 26. jegyz.

[11] C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi–W. Kovács, 2017, 486, 494, 498.

[12] Jelzete: Stockholm, Riksarkivet, Extranea-samlingen XVII [Ungern] 216a.

[13] Összesen 187 oldal, ami valójában csak 185, mivel a számozást két helyütt (73–75; 87–89) elrontották.

[14] Ez egy arenga-minta. Oláh-FMK fol. 95r, Stockholm FMK pag. 177. – Ugyan a Diplomatikai Fényképgyűjtemény alapján úgy tűnt, hogy a stockholmi példány a Oláh-féle kötet első húsz okleveléből csak kettőt tartalmaz, valójában a két kézirat tartalma e ponton egymással megegyezik.

[15] Az oklevél címe: „Donatio despotatus regni Rascie" (pag. 173–175). A kézváltás a 174. oldalon azonosítható.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 93 2022. 01. 27. 13:14:22

segítenek margóra írt jegyzetek vagy glosszák sem, ilyenek ugyanis csak elvétve fordulnak elő, és akkor is csak egy-egy szövegkorrekciót tartalmaznak. Elkészültének legkorábbi időpontját értelemszerűen Ferdinánd király már említett 1551. évi kiadványa jelöli ki, azonban a másolásra sem kerülhetett sor sokkal később: a lapokon minden egyes ívfüzetben azonosítható vízjel – egy hármas halmon álló kétkontúrú kereszt – gyakori forma, de éppen a 16. század második feléből adatolható a legjobban.[16] Kora alapján tehát a Riksarkivet példánya később készült Oláh Miklós kéziratánál.

Még mindig az áttekintő vizsgálatnál maradva, az oklevélcímek összevetése nem utal a két kézirat közti közvetlen kapcsolatra, legalábbis semmiképp nem automatikus másolásra. A stockholmi kódex írnokai ugyanis az esztergomi érsek példányában olvashatóaknál sok esetben pontosabb titulusokat adtak. Amennyiben Oláh kódexe volt a minta, akkor feltételeznünk kell, hogy az egyes diplomák lemásolása előtt elolvasták annak szövegét, majd tartalma alapján kiegészítették a mintapéldány címeit.[17] Mindez meglehetősen különösnek hat, ám az is feltűnő, hogy ez csak az első néhány tucat irat esetében van így. Ennélfogva pusztán a címekre alapozva a két gyűjtemény közvetlen kapcsolata mégsem volt cáfolható, meglehet ugyanis, hogy a másolók eleinte törekedtek a túl általánosnak ítélt titulusok módosítására, ám ezzel a kreativitást is igénylő fáradságos munkával rövidesen felhagytak és maradtak a mintacímek átvételénél. Hasonló eltérések figyelhetőek meg egyes pecsételési záradékok esetében is. Oláh Miklós példányában ezeket általában egy egyszerű *P(resentes)* betű rövidítette. A stockholmi példányban ellenben előfordul hosszabb záradékok szerepeltetése is: *Presentes vero, quas propter absentiam maioris secreti sigilli nostri anulari secreto sigillo nostro consignari iussimus, post earum lecturam reddi mandamus presentanti* – olvasható például egy oklevélminta végén, miközben az adott helyen az Oláh-féle manuscriptumban csupán a szokványos „P" áll.[18] Említendő még egy további feltűnő eltérés is. Jó néhány, Oláh kéziratában II. Ulászlónak tulajdonított oklevél kiadójaként a stockholmi példányban I. Ferdinánd van feltüntetve. Legvalószínűbb, hogy ez esetben is némi másolói kreativitással van dolgunk: a szerkesztő-írnokok nem pusztán másolták a szövegeket, hanem azokat egyúttal aktualizálni is igyekeztek.

Érdemes szóba hozni azt is, hogy jóllehet az esztergomi érsek kézirata többé-kevésbé tisztázat, mégis tartalmaz utólagos korrekciókat. Mivel általában csak egy-egy szó kihúzásáról vagy beillesztéséről van szó, nehéz megállapítani, hogy ezek egykorú javítások, vagy valamivel később történtek. Ezeket a javításokat néha a sorok közé, néha a margóra írták. A stockholmi kézirat javításokat szinte egyáltalán nem tartalmaz. A textus számos ponton való összevetéséből pedig az derült ki, hogy az utóbb korrigált máso-

[16] Számos példát tartalmaz a Piccard-vízjelkatalógus online-adatbázisa (www.piccard-online.de; utolsó letöltés: 2021. jún. 30.), pl. Nr. 152655., 152656., 152663., 152688.

[17] Csupán néhány tipikus példa: O: Exempcio domus] S: Exemptio domus ad aedificationem; O: Exempcio presentis taxe et contribucionis] S: Exemptio praesentis taxae et contributionis ob combustationem; O: Exempcio possessionum a solucione taxarum] S: Exemptio possessionum a solutione taxarum ob novitatem colonorum; O: Exempcio domus] S: Exemptio domus ob senium facta.

[18] S: pag. 7; O: fol. 5v.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 94 2022. 01. 27. 13:14:22

lási tévesztések a korban későbbi kódexbe nem kerültek bele, hanem minden esetben a javított alak szerepel az okiratokban. Mindez erős érv a két kollekció kapcsolata mellett, és valószínűtlenné teszi egy *fons communis* létét. Ez utóbbi esetben azt kellene feltételeznünk, hogy arról a 16. század második felében született egy hibátlan, ám csupán részleges másolat, a Riksarkivet kódexe. Ennél korábban, legvalószínűbben a Jagelló-korban készült egy másik másolat is – ez került utóbb Oláh Miklós tulajdonába –, amelynek scriptorai pontatlanabbul dolgoztak a későbbi példányénál, ám a szöveget az „eredeti" variáns alapján utóbb korrigálták.

Hogy a két feltevés közül egyértelműen dönteni lehet, az a stockholmi kézirat írnokainak köszönhető. Két oklevélcím adja a megoldást.

Oláh FMK	**Stockholm FMK**
Gracia expectativa beneficii dignitatis in ecclesia t.	Gracia expectativa beneficii dignitatis in ecclesia t. LXVI.
Annuencia tributi	Annuencia tributi LXXXVIIII.

A stockholmi kézirat titulusai mögött álló római számok jelentése önmagában nem világos. Nem jelenthetik a tételek számát, mert az első oklevél a kötet 209., míg a második a 239. másolata. Másként áll azonban a helyzet akkor, ha a két iratot az Oláh-formuláriumban is szemügyre vesszük. E kódexben kétféle foliálás fut, az egyiket római, a másikat arab számmal vezették. E két oklevél esetében, a 66., illetve a 89. fólió rektóján a római számok nem fértek el szokványos helyükön, a lap tetején, ezért az írnok ezeket közvetlenül a cím után írta be. A Riksarkivet példányának másolói ezeken a pontokon már jól láthatóan mechanikusan másolták az előttük fekvő szöveget – így nem tűnt fel nekik, hogy a számok nem a címekhez tartoznak, hanem csupán a lapszámokat jelölik. Mindez, úgy gondolom, világosan eldönti, hogy az utóbb Svédországba került kódex írnokai előtt maga az Oláh-formuláskönyv feküdt, így *codex descriptus*ról van szó.

Másolat mivolta, töredékessége, nemkülönben önkényes szövegmódosításai ellenére a kéziratnak mégis van jelentősége egy kritikai kiadás készítése során. Ennek elsődleges oka az eredeti, Oláh-féle kötet már említett lappangó mivolta. Az Országos Levéltár mikrofilmjén számos verzó oldal gerinchez közel eső széle – különösen a kódex közepén – nem olvasható, takarásban van. Mindezen szakaszok a stockholmi példányban hiánytalanul megtalálhatóak, így használata révén a lakúnák – legalábbis a manuscriptum első felében – nehézség nélkül kiegészíthetők. Ugyanígy segítséget nyújt a másolat az eredeti példány például áthúzással javított, nehezen olvasható szakaszainak megfejtésében is. Mivel azonban kétséget kizáróan Oláh Miklós kódexének közvetlen másolatáról van szó, az oklevelek teljes szövegének kollacionálásától eltekintettem. Az olyan szándékos módosításokat ellenben, mint amilyen az oklevélcímek, a pecsételési záradékok, vagy épp a kibocsátó nevének megváltoztatása volt, minden esetben feltüntettem a filológiai apparátusban.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 95 2022. 01. 27. 13:14:22

III. Az apparatus criticus

Az első formuláriumkiadások a szövegeket még bármiféle apparátus nélkül tették közzé.[19] Szerencsére a közelmúltban két olyan edíció is megjelent, amelyek a tárgyukat képző formuláskönyv-kéziratokat már a korszerű filológia sztenderdjeinek megfelelően publikálták, így ezek iránymutatóként szolgáltak a készülő kiadás számára.[20]

Ami a filológiai apparátust illeti, ezzel – egyetlen eredeti kéziratról lévén szó – röviden végezhetünk. A szövegközlés az Oláh kódexét követi; a stockholmi példányból nyert kiegészítések – a mintapéldány lakúnái esetében – pedig jegyzetekben állnak.

Érdekesebb kérdést vet fel a tárgyi apparátus. Nem pusztán a bemásolt okiratok szövegében benne maradt személy- és helynevek azonosításáról van szó, hanem – és ebben a mintául vett két kiadástól eltérek – kísérletet teszek az oklevelek datálására. Ennek fő oka a már említett nagyszámú uralkodói *regalis* és misszilis, amelyeket egy-egy év eseménytörténetének rekonstrukciójához lehet felhasználni. Természetesen vannak olyan tételek – például az oklevélnyerő és a birtok nevének kihagyásával bemásolt adománylevelek vagy iktatási parancsok –, amelyeknél erre nincsen mód. Jelentőségük azonban elsősorban az előbb említett két okirattípusnál van. Ezek esetében a tárgyi jegyzetek súlypontját a keltezés problémái jelentik.

A továbbiakban azt mutatom be néhány kiválasztott példán, hogy milyen lehetőségek állnak rendelkezésünkre egy-egy kiadási dátum megállapítására. A formulárium anyagából eddig megjelent szövegközlések arra utaltak, hogy jóllehet a kötetben foglalt, II. Ulászló uralkodásához köthető diplomák a korszak egészét átfogják, a súlypont mégis az 1500 utáni másfél évtizedre tevődik.[21] Eddigi tapasztalataim alapján négy különböző esetet, lehetőséget határoltam el. Mindezek demonstrálásával az a célom, hogy követhető mintát adjak a jövőbeni, különösképp középkori formuláriumkiadások számára.

Az első mintában azt az esetet mutatom be, amikor egy oklevélnek sikerült megtalálnom a keltezett példányát. Jóllehet a formulárium szövege és a valóban kiadott példány szövege nem biztos, hogy szó szerint megegyezik, mégis, ilyen alkalommal csaknem napra pontos datálás válik lehetővé. Amennyiben teljesen pontos szövegpárhuzamról van szó, a filológiai apparátusban feltüntettem az eredeti oklevelek olvasatait is.

A második minta azt demonstrálja, amikor ugyan datált példány nem áll rendelkezésünkre, ám az eredeti oklevelek között sikerült olyan kiadványra rábukkannom, amelyik a formulárium iratával egyértelmű tartalmi párhuzamot mutat. Habár ilyen esetben a kiadás pontos időpontja nem rekonstruálható, annak lehetséges időköre általában néhány hónapra szűkíthető.

---

[19] Ez Kovachich már felsorolt kiadásaira éppúgy igaz, mint például Iványi Béláéra, aki az ún. bácsi formuláskönyv szövegének egy részét közölte: Iványi, 1904–1905.

[20] Erdő–Szovák–Tusor, 2018; F. Romhányi–Sarbak, 2013.

[21] Pl. Fraknói, 1899, 57–59, 64, 69–71, 72, 76–78, 84, 87–89; C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi–W. Kovács, 2017, 486, 494, 498; Mikó, 2020, 615–620.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 96 2022. 01. 27. 13:14:22

A harmadik mintában egy olyan diploma szerepel, amelynek hozzávetőleges kibocsátási idejét nem más okiratok, hanem a már a kutatók rendelkezésére álló Jagelló-kori archontológiai adattár segített meghatározni.[22]

Végezetül a negyedik mintában olyan oklevelek állnak, amelyek kelte semmilyen szövegpárhuzam vagy archontológiai adat alapján nem rekonstruálható. Ezek esetében a bennük leírt eseményeket kell megpróbálni a már ismert bel- és külpolitikatörténet keretében elhelyezni, és az ily módon leszűkített időhatárokon belül érdemes az eredeti okleveles anyagot, illetve a korban már egyre nagyobb forrásértékkel bíró követjelentéseket áttanulmányozni.

FÜGGELÉK

I. minta

1.

Buda, 1512. július 7. körül[23]

II. Ulászló király egy meg nem nevezett város tanácsát tájékoztatja arról, hogy mivel Weispriach Ulrik özvegye a Magyar Királyság területén fekvő Lánzsér várát nem hajlandó visszaszolgáltatni, sőt, oda útonállókat (diffindatores) fogad be (köztük egy Janovczki nevűt), és onnét rablótámadásokat vezetnek az országlakosok kárára, fegyveres erővel fogja az özvegyet a vár visszaszolgáltatására kényszeríteni, csapatai parancsnokává pedig Szentgyörgyi és Bazini Péter országbírót jelölte ki. Megparancsolja a városnak, hogy csapataikkal csatlakozzanak az országbíróhoz.

Oláh Miklós FMK, 170r–v.

Regalis

Wladislaus etc. Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Arbitramur iam vos audire et intelligere potuisse, si vero nondum vobis constat, [a]–exnunc scire vos volumus–[a], qualiter nos castrum nostrum[b] Lanzeer[24] vocatum, intra limites huius Regni nostri adiacens et ad coronam nostram Hungarie pertinens huic ipsi Regno et eius

[22] C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi, 2016.

[23] E napon kelt a király Pozsony, illetve Sopron városokhoz intézett parancslevele, amelyek szövege a formuláskönyv textusával csaknem teljesen megegyezik. (Archív hlavného mesta SR Bratislavy, Pozsony város tanácsa, Középkori oklevelek és levelek 2476. – DF 241092.; Házi, 1928, 276.) Míg azonban a két eredeti példány láthatóan egy minta alapján készült, addig a formulárium változata attól néhány ponton eltér, ennélfogva valószínű, hogy egy fogalmazványt másoltak a kötetbe. Az eltérő olvasatokat a szöveg végén álló jegyzetek tartalmazzák.

[24] Lánzsér (ma: Landsee, A).

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 97 2022. 01. 27. 13:14:22

corone a domina relicta[25] condam Wayspracher redimere voluimus, quequidem domina, quum summam debiti levare nolens, castrum ipsum remittere recusasset. Nos iure quoque huius Regni revideri [c–]hanc rem (id quod vobis constat)[–c] fecimus, ubi manifeste optimoque ac vetusto iure Regni compertum extitit debere ipsam dominam levatis suis pecuniis arcem ipsam nobis et huic Regno remittere, quod preter omnem iusticiam detinens usque modo restituere et de manibus suis exmittere recusavit, seque nobis et huic Regno aperte opposuit, et quod [d–]egrius ferimus[–d], manifestos nostros diffidatores, puta quendam Janowczky,[26] in contemptum nostrum ad castrum ipsum recepit, isticque eum contra nos et hoc Regnum nostrum fovet, qui plura iam mala, depredaciones, abducciones[e] et alias varias oppressiones nostris subditis intulit. Itaque nos ulterius tantam ipsius domine iniquam et iniustam proterviam ferre nolentes,[f] statuimus omnino unacum dominis prelatis et baronibus nostris ius nostrum[g] ab ea eciam vi armorum recuperandum, quandoquidem, ut scitis, in proxime preterita universali dieta universi regnicole nostri nobis unanimi voto supplicarunt, ut in execucione huiusmodi iuris et iusticie parti equitatem postulanti contra alteram opem ferre dignaremur.[27] Itaque nos castrum prefatum de manibus eiusdem domine rehabere volentes, fidelem nostrum spectabilem et magnificum Petrum comitem de Bozyn et de Sancto Georgio, iudicem curie nostre[28] in capitaneum nostrum quoad expedicionem presentem recuperande arcis prefecimus, et scripsimus[h] certis dominis illarum parcium, istic scilicet vicinis atque eciam nonnullis aliis propinquioribus comitatibus, ut gentes suas penes prefatum comitem Petrum ad recuperandam predictam arcem Lanzeer mittant et adiungant, ne illud ab hoc Regno nostro et sacra corona alienetur. Proinde volumus et fidelitati vestre strictissime committimus et mandamus, quatenus statim visis presentibus vos quoque, universas gentes vestras, [i–]quas pro Regni defensione teneamini[–i], ex quo in facto Regni et eius iurium res agitur, penes prefatum comitem Petrum mittere[j] et eidem in recuperanda arce predicta, quod omni iure et equitate ad nos et coronam nostram spectat, omni ope et auxilio iuxta informacionem eiusdem comitis Petri adesse et assistere,[k] modis omnibus debeatis et teneamini. Et aliud nullo modo facere presumatis. Datum.

---

[25] Weispriach Ulrik özvegye, leánykori nevén Gertrud von Hohenwart, férje 1506. október 12. előtt bekövetkezett halála óta kezében tartotta a lánzséri várat. Ennek történetét bővebben lásd Csermelyi, 2013, 475–478; Neumann, 2020, 17–18.

[26] Más forrásban nem akadtam a nyomára. Vö. még Neumann, 2020, 32, 38.

[27] Nem világos, hogy melyik országgyűlésre utal. A közelmúlt kutatásainak köszönhetően tudjuk, hogy a Jagelló-korban is sokkal több országgyűlést tartottak annál, mint ahányat a Mossóczy-féle Corpus Juris alapján feltételezni lehetne (legjobb példa erre Neumann, 2013, vö. még Mikó, 2014, 467–470). Itt azonban a szöveg kifejezetten általános (universalis) diétáról beszél, lehetséges tehát, hogy olyan országgyűlésre kell gondolni, amelyen privilégium formájában adtak ki vagy terveztek kiadni határozatokat, jóllehet még ez sem biztos (Mikó, 2020, 611–612). – Az utóbbi csoportba tartozó kongregációk közül időben legközelebb az 1507. évi határozatok között olvasni arról, hogy az ország határait helyre kell állítani (19. tc.), ezt azonban, úgy tűnik, az uralkodó nem erősítette meg. Mikó, 2014, 456–457.

[28] Igazolhatóan 1500. augusztus 15. és 1517. november 13. között töltötte be az országbírói méltóságot: C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi, 2016, 90.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 98 2022. 01. 27. 13:14:22

[a–a] litt. *scire debetis*; [b] litt. om.; [c–c] litt. *hanc causam*; [d–d] litt. *gravius est*; [e] litt. add. *captivacionesque hominum*; [f] litt. add. *simul eciam providere volentes, ut tanta licencia spoliandi hoc Regnum ex predicto castro predictis diffidatoribus adimatur*; ; [g] litt. add. *et Regni nostri*; ; [h] litt. add. *atque mandavimus*; [i] litt. om.; [j] litt. *insurgere*; [k] litt. add. *et omnia, que circa hoc nomine nostro vobis commiserit, facere*

2.

[Buda], 1512. július 11. körül[29]

II. Ulászló király egy meg nem nevezett (megyei) hatóságot értesít arról,[30] *hogy mivel Szelim apjától (II. Bajazid szultántól) még annak életében, erőszakkal megszerezte a trónt, oszmán támadásra kell számítani, amelynek veszélyét Horvátország sem kerülheti el. Mivel az oszmánokkal kötött fegyverszünet lejárt, új megkötésére pedig nincs remény, a főrendekkel és az országlakosokkal Szt. Péter és Pál napján (1512. június 29.) zárult gyűlésükön a királyság csapatainak mozgósítását rendelték el, amely parancs szerint a „Dunán inneni" megyék csapatainak Somogyvárott, míg a „Dunán túli" comitatusok katonáinak Váradon kell gyülekezniük. Ezért megparancsolja a címzetteknek, hogy csapataikat – a többi Dunán túl fekvő megyéhez hasonlóan – legkésőbb augusztus 15-éig Váradra küldjék. Amennyiben ezt nem, vagy csak hiányosan, a csapatok egy részével teljesítik, az erről hozott rendelkezésnek megfelelően fogja őket megbüntetni.*

Oláh Miklós FMK fol. 41v; Stockholm FMK p. 66–67.

Regalis

Novissimis literis nostris ad vos datis mandaveremus tibi,[a] ut gentes vestras, quas antea levandas commiseramus, ex quo rumores periculosi parum sedari videbantur, domi contineres,[b] ita tamen preparatas, ut quandocumque opus foret, insurgere possent. Nunc autem scire vos volumus, quod huiusmodi rumores adversi quottidie recrudescunt et augentur, nam Sellembeg,[31] filius antiqui imperatoris Turcorum[32] paternum imperium ipso patre adhuc vivo et invito occupavit, qui ad hunc solum finem est admissus, ut cum Turcis et Tartaris hoc regnum nostrum invadat, depopuletur et devastet, in quanto etiam periculo Croatia constituta sit, vos audivisse non dubitamus, que quottidie ipsius Sellembeg tirranidem experitur. Cum autem treuge cum Turcis

[29] A datálásra egy olyan oklevél ad lehetőséget, amely a fenti napon kelt, és amelyben az uralkodó Moson megye hatóságát utasította arra, hogy csapataikat a „Dunán inneni" gyülekezőhelyül kijelölt Somogyvárra küldjék. Textusát nagyrészt közzétette Szakály, 1992, 167–168. (Levéltári jelzete: DL 22318.)

[30] A mozgósítási parancsot a megyék mellett a bandériumtartó főméltóságok is nyilvánvalóan megkapták, így lehetséges, hogy a formulárium szövegváltozata egy fogalmazványról készült. Ez magyarázhatná a szöveg elején az egyes és többes szám keveredését. A fentebb idézett, megyének címzett parancstól a szöveg több ponton eltér.

[31] I. Szelim néven szultán 1512 áprilisa és 1520 szeptembere között.

[32] Az 1481 májusa és 1512 áprilisa között uralkodó II. Bajazid szultánról van szó.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 99 2022. 01. 27. 13:14:22

inite iam expiraverint et spes future pacis nulla sit, in conventu[33] dominorum prelatorum et baronum ac assessorum nonnullorumque aliorum regnicolarum nostrorum pro festo beatorum Petri et Pauli apostolorum[34] proxime celebrato ita conclusuimus, ut gentes totius Regni ad festum assumptionis beatissime virginis Marie[35] proxime venturum levari debeant, et pars, que est ultra Danubium, ad Waradinum,[36] pars vero alia cis Danubium, ad Somogwar[37] conveniat. Ne igitur per aliquam moram [c–]aliquod periculum huic Regno[–c] eveniat, fidelitati vestre harum serie firmissime mandamus, quemadmodum eciam aliis dominis et regnicolis omnibus mandavimus, quatenus acceptis presentibus, gentes vestras, quas iam preparatas et bene instructas esse non dubitamus, in pleno numero alio mandato nostro minime expectato, ad predictum festum assumpcionis Marie nunc venturum, iuxta conclusionem in conventu premisso factam, levare, et vos, qui ultra Danubium estis, easdem ad Waradinum mittere debeas,[d] itaque illis committatis, ut dampnum sub pena ibidem expressa nemini inferant. Quoniam alioquin,[e] si qui in expedicione huiusmodi gencium, quas perlustrari recenserique faciemus, vel negligentes vel tardi aut ipsas gentes inordinatas maleque instructas ac cum defectu misisse, aut quicumque ex ipsis stipendiariis cuipiam dampnum intulisse comperti fuerint, omnes tales preter omnem indulgenciam et placacionem meritis penis, prout in decreto est expressum, puniri faciemus. In quantum igitur vel salus patrie vobis chara est et gravissimam punitionem evadere cupitis, secus in premissis facere non presumatis.
Datum.

[a] eredeti olvasat: *tibi*, korrigált alak: *ibi*, helyesen: *vobis*; [b] helyesen: *contineretis*; [c–c] S: *huic Regno aliquod periculum*; [d] helyesen: *debeatis*; [e] S: *alioqui*

3.

[Buda], 1512. szeptember 11.[38]

II. Ulászló király egy meg nem nevezett megyébe kirendelt adószedőknek megparancsolja, hogy a végvárak fenntartására kivetett subsidiumot és annak elszámolását sok késlekedés után végre szolgáltassák be a (rendi) kincstartóknak, mégpedig személyesen.

[33] Erről a gyűlésről nagyon röviden lásd Mikó, 2020, 581. A mozgósítást nyilvánvalóan az is indokolta, hogy az oszmánok már az év tavaszán támadásokat intéztek a királyság déli határa ellen, bővebben lásd Fodor–Dávid, 1994, 201.
[34] 1512. június 29.
[35] 1512. augusztus 15.
[36] Várad/Nagyvárad (ma: Oradea, RO).
[37] Somogyvár (H).
[38] Az oklevél pontos datálását az teszi lehetővé, hogy pontosan ugyanezzel a szöveggel maradt fenn az említett dátummal Ulászló királynak a Bars megyei dikátorokhoz intézett parancsa: DL 47018.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 100 2022. 01. 27. 13:14:22

Oláh Miklós FMK 34v; Stockholm FMK p. 51.

Regalis

Wladislaus etc.
Egregii fideles nobis dilecti. Putabamus iam vos[a] ex illo comitatu diu administrasse thezaurariis Regni nostri[39] peccunias presentis subsidii ad necessitates inevitabiles et conservacionem castrorum finitimorum ordinati, verum, ut nunc intelligimus, eas hucusque ipsis thezaurariis non importastis, qui ob defectum peccuniarum nunc confinia tenentibus, qui hic sunt et solucionem in dies expectant, sed nec aliis necessitatibus ipsorum castrorum[b] providere possunt, propter quod ipsa castra periculo aperto subiacent. Ne igitur per vos quitquam desit, volumus et firmissime vobis committimus et mandamus, aliud habere nolentes, quatenus statim visis presentibus, universas peccunias huiusmodi subsidii ex ipso comitatu provenientes plene et integre prefatis thezaurariis Regni nostri per vos ipsos importare, et eisdem sine defectu administrare ipsisque simul super administracione ipsarum peccuniarum prefectam et rectam racionem dare debeatis, alioquin certi sitis, si quid periculi, ex tali vestra negligencia ipsis castris evenerit, super vos et capita vestra propria requiremus. Aliud igitur in quantum publicum bonum huius Regni cupitis periculumque vestrum evitare wltis in hoc nulla racione facere presumatis. Datum.

[a] Ezt követően kihúzva: *diu*.; [b] Ezt követően kihúzva: *finitimorum.*

II. minta

1.

Buda, 1512. július 7. körül[40]

II. Ulászló király egy meg nem nevezett megye[41] hatóságának ismételten megparancsolja, hogy mivel Lánzsér várának ostromát a főpapok és bárók, valamint az országlakosok tanácsából már korábban elhatározta, továbbá az erősségből folyamatosan támadják a szomszédos területeket, és ennek okán a várat meg fogják ostromolni, csapataikat bocsássák a hadjárattal megbízott Szentgyörgyi és Bazini Péter országbíró rendelkezésére. Egyúttal a kifogásukat, mely szerint az uralkodó és a főrendek bandériumai nem vesznek részt a had-

[39] Feltehetően Szentpéteri Lászlóról és Telegdi Istvánról van szó, akiket az 1511. év folyamán választottak meg a rendek a végvárakkal kapcsolatos pénzügyek intézésére. Mivel a várak fenntartására két évre előre ajánlották meg az adót, talán mandátumuk is erre az időtartamra terjedt ki. 1511-ben többször is említik őket, lásd pl. DF 265886., DF 285366., DL 22224. Az adatokat C. Tóth Norbertnek köszönöm.

[40] A datálást Ulászló királynak ugyanebben az ügyben több nyugat-magyarországi városnak küldött mozgósítási parancsai teszik lehetővé, lásd fentebb az I. minta, 1. sz. alatt említett két eredeti oklevelet.

[41] Minden bizonnyal egy dunántúli vármegyéről van szó. Mint az I/1. sz. minta alapján látható, a városi csapatok kiállítása is épp két nyugati határ menti civitas esetében bizonyítható.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 101 2022. 01. 27. 13:14:22

járatban, azzal hárítja el, hogy ezek a csapatok folyamatosan készen állnak és oda vonulnak, ahol az országnak a legnagyobb szüksége van rájuk.

Oláh Miklós FMK, fol. 168v.

Regalis

Wladislaus etc. fidelibus nostris egregiis et nobilibus universitati nobilium comitatus t. s(alutem) et g(raciam). Quoniam ex castro Lanzer,[42] quod communi omnium dominorum prelatorum et baronum regnicolarum nostrorum consilio et deliberacione iustissimis de causis veluti ius corone nostre expugnaturi sumus, multa mala excursiones et dampna partibus illis circumvicinis continue inferuntur, et ob id nullo pacto illa tolleranda duximus, quemadmodum igitur aliis nostris proximis vobis mandavimus ita, et presentibus firmissime mandamus, quatenus statim visis presentibus, universas gentes vestras, quas pro Regni defensione servare tenemini, in pleno numero ad expugnacionem ipsius castri penes fidelem nostrum spectabilem et magnificum comitem Petrum de Bozyn et de Sancto Georgio, iudicem curie nostre,[43] quem huic rei prefecimus, quamprimum mittere et ad omnia facere debeatis, que idem vobis in hoc faciendo dixerit, alioquin certi estote iuxta formam decreti graviter vos puniemus. Non sit autem vobis cura neque allegare debetis, prout vos allegare intelligimus, quod videlicet nos et domini prelati ac barones gentes nostras non levemus, sciatis enim, quod et nostre gentes ac ipsorum dominorum prelatorum et baronum parate sunt, et eo ibunt, quo necessitas Regni expostulabit. Aliud igitur pena sub premissa ulla racione facere non presumatis. Datum.

2.

1511. április 24. után[44]

II. Ulászló király egy ismeretlen címzettel tudatja, hogy az országgyűlés a végvárak fenntartására és felújítására 1 forint subsidiumot ajánlott fel, amelyből 50 dénárt most, 50 dénárt pedig a következő György-napig kell behajtani, a 20 dénáros lucrum camerével együtt. Megparancsolja a címzettnek, hogy az adót a leghamarabb szedjék be és juttassák a kincstartók kezéhez. Emellett közli az adószedés szabályait is, melyek az alábbiak: 1. A kirótt

[42] Vö. 24. jegyz.

[43] Vö. 28. jegyz.

[44] Az alábbi adószedési szabályok pontos párhuzamokat mutatnak mindazokkal az intézkedésekkel, amelyekről eddig egy 1511. május 10-én kelt oklevélből tudtunk. Az említett okirat (kiadását lásd Kovachich, 1815, 71; jelzete DL 22154.) az 1511. április 24-én összeült országgyűlés adómegajánlását tartalmazza: két év alatt portánként 100 dénár subsidium fizetését a végvárak fenntartására, továbbá 20 dénárt kamarahaszna címén, szintén két év időtartamra. Mivel törvénykönyv nem maradt fenn, a szakirodalom az országgyűlés megtartását ezen okirat alapján igazolta: *DRMH* IV. LIV. – Míg azonban a májusi oklevél csupán általánosságban szól az adómegajánlásról, a formuláskönyvben fennmaradt diploma szövege annak gyakorlati véghezviteléről tartott fenn unikális információkat.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 102 2022. 01. 27. 13:14:22

adó befizetése alól semmilyen korábbi engedély nem ad felmentést. 2. A félforintos adót és az ezen felül az uralkodónak külön járó 20 dénáros kamarahasznát a kirovástól számított huszonöt napon belül szedjék be a szokásos módon a királyi és királynéi birtokokról, míg a főurak és nemesek birtokairól mindez ekként történjék: száz portára essék öt, míg húsz portára egy adómentes porta; azon nemesek esetében, amelyeknek nincs több, mint tíz vagy tizenkét jobbágyuk, közülük egy factor vagy servitor adómentes; azokra, akiknek teljes ingatlan és ingó vagyona kevesebb mint három forintot ér, az illetékes bíró erről tett esküjének megfelelően történjék az adókivetés; mindazon jobbágyok és colonusok, akik uruk udvarházához (curia) csatoltan élnek, a többi jobbágyhoz hasonlóan adózzanak, kivételt csupán azok képeznek, akik uruk költségén katonáskodnak. 3. (Az adófizetés lebonyolításáért) az alispánoknak és a szolgabíráknak nem jár külön fizetség.

Oláh Miklós FMK 38r–v; Stockholm FMK p. 57–58.

Regalis

Wladislaus etc.

Vobis plane constat, ob qualia et quam extrema ac formidolosa pericula huius Regni et presertim castrorum finitimorum evitanda eorundemque necessariam reformationem et restaurationem presens subsidium unius floreni per universum regnum nostrum in presenti dieta est oblatum, ita videlicet, ut ex nunc quinquaginta denarii connumerentur, et alii quinquaginta denarii ad alterum festum beati Georgii anni proxime futuri[45] extradentur. Ne tam necessaria et inevitabilis provisio castrorum ipsorum in perniciem tocius huius Regni negligatur, in quaquidem dicatione qualis ordo servari et quam tempestive subsidium ipsum extradari debeat, per dominos prelatos et barones ac alios consiliarios et assessores nostros limitatum extitit.

Primo videlicet, quod nemini libertates quibuscumque ex causis concesse observentur.

Item, quod connumeracio et dicacio ipsius medii floreni unacum lucro camere nostri viginti denariorum simul ac statim et incontinenti fiat, et infra vigesimum quintum diem a die connumeracionis ipsius, tam de nostris regalibus et reginalibus consuetis, de omnium et singulorum dominorum et nobilium ac aliorum quorumcunque bonis irremissibiliter per singulas portas et a singulis colonis modo infrascripto exigantur.

Videlicet de singulis centum portis quinque, et de viginti una porta et non plures relaxetur, sive fuit servi, sive libertini aut factores. Nobilibus autem, qui non habent ultra decem vel duodecim iobagiones, unus factor sive servitor relaxetur.

Deinde, quod tales, qui bona mobilia vel immobilia, videlicet vineas, armenta in valore trium florenorum non habent, ad iuramentum iudicis dicentur.

[45] 1512. április 24.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 103 2022. 01. 27. 13:14:22

Postremo, quod iobagiones et coloni in curiis nobilium inclusi et commorantes eque ac alii iobagiones connumerentur et solvant, demptis illis, qui mercenarii existentes in expensis nobilium vivunt.

Et quod vicecomites et iudices nobilium nullum sallarium ex hiis pro se recipere valeant.

Cum igitur tempus [a–]admodum iam[–a] breve sit, necessitas vero et pericula castrorum ipsorum finitimorum urgentissima et inevitabilia existant, quo tempestive illis et officia ipsorum tenentibus provideri possit, committimus fidelitati vestre harum serie firmiter, ut consideratis tot et tantis rerum et necessitatum periculis, prefatum subsidium quinquaginta denariorum unacum ipso lucro camere nostre exnunc sub pena, sub qua totum regnum se obligavit, statim extradari et exolvi, ac ad manus ipsorum thezaurariorum ad id deputatorum fideliter et integre ac sine defectu ullo administrare debeatis, ut in tempore possint loca et castra prefata finitima non solum, quomodo[b] summe opus est, reformare, sed et banis et officialibus ipsorum providere, ne propter defectum pecuniarum periclitari contingant. Aliud in quantum extrema mala et pericula ab hoc Regno evitari cupitis, in hoc nulla ratione facere presumatis.
Datum etc.[c]

[a–a] S: *iam admodum*; [b] S: *quod*; [c] S: *etc*. om

3.

1513. március 2. után[46]

II. Ulászló király a Barka castellum uradalmához tartozó birtokok lakosaihoz. Mivel Szrebernik vára (castrum) nemrégiben elesett, ő az annak egykori kerületéhez tartozó Barka castellumot Keserű István alnádornak és örököseinek adományozta azzal a kikötéssel, hogy azt négy éven belül vár (castrum) módjára meg kell erősíteniük, és ha szükséges, újjá is kell építeniük. Megparancsolja a címzetteknek, hogy Keserű Istvánnak mint uruknak engedelmeskedjenek, a castellum erődítési munkálataiban pedig – a szintén Barka uradalmához tartozó monostori apátság népeivel együtt – vegyenek részt.

Oláh Miklós FMK fol. 151r–v.

Ut ad labores castelli Barka accedant

Wladislaus etc. fidelibus nostris circumspectis iudicibus et iuratis civibus ceterisque universis et singulis populis et colonis, vasallis et iobagionibus ubivis in bonis et

[46] A kibocsátás terminus post quemje annak köszönhetően állapítható meg pontosan, hogy fennmaradt a birtokadományozó oklevél eredeti példánya: Hrvatski Državni Arhiv, Obitelj Draskovic, Archivum maius 68-2. (DF 233512.). Ennek szövege az alnádor fiait: Istvánt és Mihály boszniai püspököt is megnevezi.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 104 2022. 01. 27. 13:14:22

possessionibus ac pertinenciis castelli Barka[47] constitutis et commorantibus, presentes visuris, s(alutem) et g(raciam). Miseratis in conspectum nostre maiestatis hos concives vestros, quorum medio supplicabatur nobis, ut vos in vetustis iuribus et libertatibus vestris, per predecessores nostros, reges Hungarie, concessis, conservare et manutenere dignaremur. Quasquidem libertates et immunitates vestras licet nos observari vobis velimus, ex quo tamen castrum Zrebernyk,[48] ad quod prefatum castellum Barka pertinebat, sinistro quodam eventu, ut vobis constat, periclitatum est, et in manus hostium deventum, ne per incuriam et negligenciam similem ipsum quoque castellum Barka perire infuturum contingat, illud fideli nostro egregio Stephano Kesserew, vicepalatino Regni nostri Hungarie[49] in perpetuam hereditatem cum omnibus iuribus et pertinenciis eiusdem dedimus et contulimus, ita tamen condicione, ut deinceps infra quadriennium ad instar castri illud muniri et fortificari ac taliter reedificari facere teneatur. Ne cura et sollicitudo de quo periculo eiusdem nobis aut huic Regno nostro incumbat, et, ut vos quoque de cetero securius et tutius istic in terris et domibus vestris permanere possitis, quo[niam] autem huiusmodi reformacio et municio castelli non nisi ope et auxilio vestro fieri poterit, itaque volumus et fidelitati vestre harum serie firmiter mandamus, q[uod] a modo deinceps perpetuo ad prefatum Stephanum Kesserew audire et attendere, ipsum pro vero et perpetuo vestro terrestri domino tenere et recognoscere, et eidem in reformacione et municione dicti castelli pro vestra potissimum futura quiete in permansione unacum populis et colonis ac vasallis abbacie Monostor vocate,[50] ad idem castellum pertinentis, quibus, ut ad labores eiusdem accedant, presentibus similiter mandamus, omni ope et auxilio adesse et assistere et quicquid idem Stephanus Kesserew vobis faciendo dixerit, facere et exequi debeatis et teneamini. Et aliud nullomodo facere presumatis. P. Datum.

---

[47] Brčko, Bosznia-Hercegovina, vö. Handžić, 1975. 46. – Néhány későbbi adat alapján a fontosabb határvárak közé emelkedett, szerepel pl. X. Leó pápa Bakóczot kinevező bullájában: *Mon. rust.* 33, továbbá az 1519. évi magyar–oszmán fegyverszüneti szerződés textusában is: *Alsó-szlavóniai okmánytár* 281. – A vár 1528-ban került oszmán kézre: Barta, 1995, 13.

[48] A vár 1512 októberében esett el, ezzel pedig a Szreberniki bánság mint igazgatási egység megszűnt, jóllehet a területén fekvő várak és kisebb erősségek többsége – így Barka is – egészen 1528-ig magyar kézen maradt. Bővebben lásd Mikó 2020, 583–586. Az utolsó bán Matucsinai Tamás volt, lásd C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi, 2016, 154.

[49] Alnádori tisztségét oklevelekkel igazolhatóan 1506 májusa és 1519 februárja között töltötte be, vö. C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi, 2016, 82.

[50] Feltehetően a berzétei monostorról van szó Valkó megyében (ma: Nuštar, CRO mellett). Ulászló király már említett, március 2-i adománylevelében leírt várbirtokok mindegyike Valkó megyében helyezkedik el, így a Monostor néven említett apátságot is nyilvánvalóan ott kell lokalizálni.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 105 2022. 01. 27. 13:14:22

III. minta

1.

1513. május 6. után – 1513. augusztus 22. előtt[51]

II. Ulászló király [Beriszló Péter] veszprémi püspököt és kincstartót értesíti arról, hogy az oszmánok által elpusztított Waya castellum újjáépítése – mivel ennek híján az ellenség szabad gázlóhoz jutna – halaszthatatlan, ezért számos megyét utasított részint csapataik mozgósítására, részint hogy működjenek közre az erősség újjáépítésében. Emellett a területre visszatérő jobbágyokat a jelenleg szedett subsidium megfizetése alól mentesítette, és elrendeli, hogy őket a dikátorok ne háborgassák.

Oláh Miklós FMK 111v.

Missilis

Wladislaus etc. ad episcopum Wesprimiensem[a] thezaurarium.[52]
Reverende etc. Ex negligencia hac, quam regnicolas huius Regni in mittendis gentibus eorum facere videmus, id, quod verebamur, evenit, quos nec pericula preterita nec impendencia monent, et sic factum est, quod castellum illud Waya,[53] de quo scribitis, per Turcos est exustum, magna multitudine Christifidelium ex toto illo districtu misere abducta, de quaquidem clade certe dolenda est maximeque angimur de tanta ipsorum regnicolarum nostrorum socordia atque negligencia. Nos quidem aliud pronunc remedii adhibendum non reperimus, quam quod castellum ipsum citissime reformetur, ne vado, quod ibidem existit a Turcis occupato maiores incursiones et depredaciones faciant, dedimusque ad certos comitatus litteras tam ad reformandum ipsum castellum, quam ad mittendum gentes eorum,[54] quantum autem ad libertatem

[51] Az oklevél kibocsátásának legkorábbi lehetséges napját Beriszló első kincstartói említése jelöli ki. Nehezebb meghatározni a terminus ante quemet; magam végül azt a dátumot választottam, amikor Szapolyai János már megindította rövid hadjáratát a Temesközben, Szendrő irányában (Mikó, 2020, 604–605.) Az oklevélben leírt oszmán támadás ugyanis feltétlenül ennek időpontja *előtt* következett be, tudván, hogy 1513 őszén–telén a területet már nem hagyták őrizetlenül a Szapolyai János irányította csapatok. Neumann, 2015, 112–114. Az 1514. év eseményei a jól ismert Dózsa-parasztháborúnak köszönhetően aprólékosan fel vannak dolgozva (lásd az előbbi tanulmányt, továbbá Barta–Fekete Nagy, 1973), ennélfogva tudjuk, hogy hasonló oszmán támadás nem érte a Temesközt. Erre az utolsóként tekintetbe vehető 1515. esztendőből sincsen adatom.

[52] A kincstartói hivatalt 1513 májusa és 1516 áprilisa között, a veszprémi püspöki méltóságot pedig 1511 szeptembere és 1520. május 20-i elhunyta között viselte. C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi, 2016, 54, 133.

[53] A castellumról ebből, illetve az alább következő két másik oklevélből csak annyit tudunk meg, hogy a Temes partján állt, és egy gázlót védelmezett. Ezeken kívül két diplomáról van még tudomásom, amelyek az erősséget említik (ezúttal *castrum* megjelöléssel). Ezek X. Leó pápa Bakócz Tamás 1514. évi legációjával kapcsolatos kiadványai: *Mon. rust*. 33, 37. – Pontos lokalizációjára egyelőre nem találtam adatot. A két pápai oklevelet kiadó, 1979-ben megjelent oklevéltár szerkesztői a vár nevét a helynévmutatóban nem azonosították, csak utaltak arra, hogy Jugoszlávia területén keresendő.

[54] Vö. II/4. sz. is.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 106 2022. 01. 27. 13:14:22

pauperibus colonis, quorum domus ab ipsis Turcis exuste sunt, dandam attinet, committatis hominibus et dicatoribus vestris, ut ab ipsis colonis, quorum domus, ut prefertur, combuste sunt, et qui reversi sunt vel reverti poterunt, in hac presenti dica et contribucione nullam solucionem exigant, sed eos supportatos et exemptos hac vice habeant. Datum.

[a] Eredeti, áthúzott olvasat: *Chanadiensem*.

IV. minta

1.

1512. július vége – augusztus eleje[55]

II. Ulászló király meg nem nevezett címzettekkel tudatja, hogy bár korábban Szelim bégnek, a szultán fiának háborús szándékai miatt elrendelte a királyság csapatainak mozgósítását, mivel oszmán támadás egyelőre nem következett be, a mozgósítást visszavonja, ugyanakkor a csapatok készültségben tartását továbbra is kéri, tudomása szerint ugyanis Szelim időközben megszerezte apja trónját, és személyétől csak további fenyegetés várható.

Oláh Miklós FMK 35r; Stockholm FMK p. 52.

Regalis

Quum superioribus diebus his ex diversis locis et ex personis fidedignis accepissemus sinistros crudelesque conatus tam Tartarorum, quam Turcorum et imprimis illius Zalymbeg, filii imperatoris Turcorum adversum nos et hoc Regnum nostrum, utpote qui de salute et conservacione eiusdem Regni nostri et vestrum omnium solliciti sumus, mandaveramus vobis ac ceteris fidelibus nostris, ut gentes vestras, quas iuxta decretum pro defensione ipsius Regni conservare teneamini paratas habere, et ad proximum festum t. ad quascumque partes eundum fuerit, et prout vobis scripserimus et

[55] Az oklevél 1512. évre datálását több szemponttal is igazolhatjuk. 1. A szöveg Szelimet az 1512. július 11-én kelt oklevelekhez hasonlóan (vö. I. minta, 2. sz.) Zalymbeg néven illeti, és „filius imperatoris Turcorum"-nak nevezi. Ugyanezen névvel szerepelt Ulászló és testvére, Zsigmond lengyel király levelezésében is, még trónralépte előtt, lásd Fodor–Dávid, 1994, 200. Az, hogy az oklevél Szelimet még nem nevezi imperatornak, arra utal, hogy a budai udvarban még nem rendelkeztek pontos információkkal arról, hogy Bajazid már június 10-én meghalt. Szelim első követe június első hetében jelent meg Budán, így erről értelemszerűen nem számolhatott be, míg a magyar király követe, Raguzai (Petancius) Felix június második felében érkezett vissza Budára. (Az adatokat lásd Fodor–Dávid, 1994, 202; Lakatos, 2020, 327–328. 2. Ugyan a scriptor elhagyta, de, miként a július 11-i oklevekből látszik, a gyülekezés időpontját és helyszínét pontosan adták meg a mozgósítási parancsok. 3. Az esetleg még elképzelhető 1513. év pedig – bár ekkor már felettébb nehezen lenne indokolható Szelim olyatén megnevezése, mint a „török császár fia" – azért nem jöhet szóba, mert abban az évben a mozgósítást végrehajtották, majd Szapolyai János és Beriszló Péter is támadást intéztek az oszmán területek ellen. Ez utóbbiakat bővebben lásd Mikó, 2020, passim.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 107 2022. 01. 27. 13:14:22

commiserimus, easdem levare atque mittere deberetis. Nunc vero cum predictum festum t. appropinquet nec tamen quicquam ex gracia Dei a prefatis hostibus adeo periculosi aut adversi adhuc habemus, ut pronunc et ad dictum festum gentes vestras levare necesse sit, nolentes igitur vos sine necessitate fatigari, significando vobis duximus, ut pronunc non est opus dictas gentes vestras aliquas mittere, sed easdem domi conservare potestis. Ita tamen teneatis, quod ad omnem eciam subitam horam et casum parate sint, ut[a] dum necessitas exposuerit, et alias litteras nostras videritis, evestigio et absque omni ulteriori mora, ex quo res urgebit, proficisci valeant. Nam[b] ad punctum et ad signum, uti aiunt, nemo in his rebus se disponere potest, sed opus est, ut postquam hostes pro foribus sint, et nobis ac huic Regno nostro semper nocere moliantur, nos[c] vobiscum una et ceteris fidelibus nostris intenti et parati simus, nam et in presenciarum nobis allatum est, qualiter predictus Zalymbeg iam ad imperium paternum admissus est, et non nisi sevum et exiciosum contra nos et hoc Regnum nostrum cogitare et minari assidue fertur. Ne igitur vel idem vel alii quicunque hostes nos et hoc Regnum imparatos offendant, gentes vestras in pleno numero ad omnes casus, ut diximus, paratas habere et conservare debeatis, nam alias in quocunque, in hoc defectus fuerit, hunc gravissime puniemus. Aliud nulla racione facere presumatis. Datum.

[a] Ezt követően kihúzva: *ne*; [b] Ezt követően kihúzva: *tanquam*; [c] Ezt követően kihúzva: *vero*

2.

[Buda], 1513. február[56]

II. Ulászló király egy meg nem nevezett főpapot informál arról, hogy a legutóbbi országgyűlésen összegyűlt főrendek és nemesek úgy határoztak, hogy a végvárak rossz állapota miatt és a királyság csapatainak fenntartására, mivel a jobbágyságból már több pénzt nem lehet

[56] Az oklevél dátumát illetően két lehetőséget vethetünk fel. Egyfelől szóba jöhet az 1511., másfelől az 1513. év. 1511-ben két esztendőre ajánlottak meg adót, és ugyan sem az adómegajánlás (Kovachich, 1815, 71), sem a szabályokat részletező parancslevél (lásd fentebb a II. minta 2. sz. alatt) nem szól az egyháziak adózási kötelezettségéről, mégis kötelesek voltak fizetni, miként egy, az uralkodó által a borsmonostori apátnak 1511. december 15-én küldött felszólításból kiderül: DL 22245. Az apátnak küldött oklevél azonban mind a végvárak számára fizetendő subsidiumról, mind pedig a kamarahasznáról beszél – ezzel egyértelmű párhuzamban áll az 1511. évi adószedési szabályokkal, lucrum camere fizetéséről azonban a fenti iratban nincsen szó. Árulkodó azonban a parancslevél ama rövid megjegyzése, mely szerint minden egyházi a „lehetőségeinek megfelelő" subsidiumot fizessen – ez a kitétel pedig éppígy szerepel az 1513 januárjában ülésező diéta határozatai közt: „...universos quoque abbates, prepositos, canonicos, archidiaconos et cunctos ecclesiarum plebanos ac rectores et altaristas ... secundum posse ipsorum pariter contribuere et ad huiusmodi salutaria opera subsidium prestari debere decreverunt" – Mikó, 2020, 618. Ebből, illetve a kamarahaszna emlegetésének elmaradásából számomra egyértelmű, hogy a fenti parancs az 1513. januári diéta zárultát követően születhetett. Ennek pontos időpontjáról: Uo. 590, az egyháziak adójáról: Uo. 601.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 108 2022. 01. 27. 13:14:22

kifacsarni, az egyházi testületeknek és méltóságviselőiknek is adót kell fizetniük. Ezért megparancsolja neki, hogy a székeskáptalan tagjai közül két kanonokot válasszon meg, akik az adó adminisztrációját és a befolyt összeg királyi kiküldötteknek való átadását lebonyolítják.

Oláh Miklós FMK fol. 33r–v és fol. 147r; Stockholm FMK p. 49.

Regalis[a]

Ad qualem et quantam ruinam desolacionemque castra huius Regni nostri finitima devenerint superioribus diebus, quibus instante dieta proxime preterita[57] apud nos fuistis, clare aperteque intellexistis. Considerantes itaque domini prelati et barones ceterique proceres atque assessores vobiscum una, quam periculosum foret non huic Regno solum et regnicolis ipsis, sed toti eciam Christianitati, si ipsa castra finitima in huiusmodi desolacionibus diucius reliquerentur, maluerunt pro charitate patrie insolitis eciam oneribus se ipsos gravare et dicare, quam id perpeti, ut tocius Regni salus cum ipsis castris finitimis corruat, et amissis illis omnia in manus hostiles deveniant, non erat spes, ut a pauperibus iobagionibus plus, quam nunc dicatur, pronunc exigi et extorqueri possit. Quequidem dica neque ad exolucionem banorum et conservacionem gencium in castris finitimis sufficit, id itaque ordinaverunt, ut quilibet eorum ex utroque ordine tam seculari, quam spirituali ad relavandam hanc periculosam ruinam aliquid subsidii, quisque ex se ipso pro sua condicione et facultate impartiretur ac contribueret, quod et factum est. Quoniam autem neque hoc[b] ad restaurandum omnes delaciones sufficere compertum est, communia pericula communibus subsidiis avertenda censuerunt, idque statuerunt, ut ab omnibus capitulis, prepositis, archidiaconis, abbatibus, plebanis aliisque universis et singulis dignitatibus et beneficiatis, cuiuscumque status, gradus et tituli existant, a minimo usque ad maiorem, ad laborem et reformacionem eorundem castrorum finitimorum aliquid subsidii peteretur, neminem enim licet huic operi tam pio, tanquam necessario deesse. Ut igitur ex huiusmodi subsidio labores predictorum castrorum in tempore incipi, et periculam illis et consequenter toti huic Regno impendencia vitari possint, fidelitatem vestram instar aliorum prelatorum, quibus similiter scripsimus, hortamur et rogamus eidemque mandamus, [quatenus] statim visis presentibus duos ex capitulo vestro fidedignos et qui ad hoc apti idoneique videbuntur, eligere, eosque super hoc iurare facere, et mox per universam dyocesim universis ecclesiasticis personis perscribere, ut quisque iuxta facultates suas ad hoc ipsum opus contribuat, et suo vicearchidiacono id presentent ac reddant, quiquidem vicearchidiaconi predictis duobus electis de capitulo[c] vestro tales pecunias reddant et administrent, et consequenter iidem electi vobis illas presentent, quas tandem fideliter ad manus illorum, qui per universorum Regnum ad hoc deputati sunt, mittere et assignare debeatis et teneamini, et aliud nulla racione facere presumatis. Datum.

[57] Az 1513. január 15-én összeült országgyűlésről van szó.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 109 2022. 01. 27. 13:14:22

[a] A második másolatban az alábbi cím: *Regalis, ut ecclesiastici subsidium ad castra finitima dent*. [b] Az első másolatban ezt követően kihúzva: *ad restaurandum*. [c] Az első másolatban ezt követően kihúzva: *reddant*.

3.

1513. április – 1513. augusztus 22.[58]

II. Ulászló király egy meg nem nevezett megye hatóságát értesíti arról, hogy mivel hiányzott a megfelelő őrség, az oszmánok nemrégiben felégették Waya castellumot és annak környékét, számos foglyot is ejtve. Nehogy a Szendrő környékén állomásozó törökök újabb betöréseket hajtsanak végre, utasítja őket, hogy csapataikat irányítsák Temesvárra, és tartsák őket készenlétben. Ellenkező esetben [Bátori István temesi ispánnak, az Alsó részek főkapitányának] joga van a vonakodók birtokait lefoglalni és az uralkodótól kapott további utasításokig a kezén tartani.

Oláh Miklós FMK 35v; Stockholm FMK p. 53.

Regalis

Wladislaus etc. Sepenumero iam vobis scripsimus et mandavimus, ut gentes vestras, quas pro defensione Regni servare et alere teneamini, paratas habere et tenere, ac eo quo pro huiusmodi defensione Regni necessitas postularet, mittere deberetis, nunc autem, prout certo est ad nos allatum, Turci, hostes huius Regni immanissimi, partes illas nostras inferiores gentibus vacuas esse cognoscentes castellum Waya[59] penes fluvium Temes situm et habitum unacum omnibus suis pertinenciis et toto illo districtu circumiacenti exusserunt et depredati sunt, magna cede hominum ibidem facta magnaque multitudine Christifidelium[a] inde in perpetuam servitutem misere abducta. Quod si gentes vestre et aliorum comitatuum in partibus illis fuissent, hec periculam non accidissent. Ne igitur Turci ipsi, qui in dies in Zenderew[60] se se[b] preparant et accingunt dulcedine prede capti maiora crudelioraque committant, et partes illas depopulentur, volumus[c] et fidelitati vestre rursus harum serie firmiter et sub nota

[58] Pontosabb datálásra sajnos – legalábbis egyelőre – nincsen mód. A lehetséges legkésőbbi időpontot Szapolyai fentebb már említett hadjáratának ideje jelöli ki (lásd 51. jegyz.). Nehezebb meghatározni a lehetséges legkorábbi időpontot. A III. sz. mintaként közölt oklevélből kiderült, hogy ez történhetett akár Beriszló Péter kincstartóságának idejében, de akár azt megelőzően is. Egyértelmű kontrollforrások hiányában csupán két olyan velencei követjelentésre hívnám fel a figyelmet, amelyek április utolsó napjaiban keltek, és amelyek – többek közt – beszámolnak a Temesközt ért oszmán támadásról is: Wenzel, 1877, 235–236; Pálosfalvi, 2009, 298. Egy május első felében kiadott országgyűlési meghívó feltehetően ugyanerről a támadásról beszél: Mikó, 2020, 618–619.

[59] Lásd a 48. jegyzetet.

[60] Szendrő (ma: Smederevo, SRB). – Több egykorú jelentésből is kiderül, hogy a törökök az 1513. évben (is) támaszpontként használták a várat, és aligha véletlen, hogy Szapolyai augusztusi rövid hadjáratának is Szendrő volt a célpontja. Mikó, 2020, 602–605.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 110 2022. 01. 27. 13:14:22

perpetue infidelitatis committimus et mandamus, quatenus statim visis presentibus nullaque mora interiecta universas ipsas gentes vestras, bono modo instructas, in pleno numero ad Themeswar[61] mittere debeatis, ut istic pro defensione earundem parcium unacum aliorum ipsorum comitatuum gentibus residere et hostibus ipsis resistere ac partes ipsas a clade et periculo ac depopulacione preservare et tutari possint. Quoniam alioquin commisimus auctoritatemque [nostram] dedimus damusque et committimus per presentes magnifico t.,[62] ut si in mittendis ipsis gentibus negligencia, prout hucusque facta fuerit, omnium talium bona, qui renittenciam in hoc fecerint, occupare et usque ad ulteriorem nostram informacionem tenere debeat auctoritate nostra presentibus, ut prefertur, eidem in hac parte attributa mediante. Aliud igitur pena sub premissa facere nulla racione presumatis. Datum.

[a] Ezt követően kihúzva: *ex toto*.; [b] A *se se* szavak a sorok közé írva.; [c] Ezt követően kihúzva: *igitur*.

4.

1513. május – 1513. augusztus 22.[63]

II. Ulászló király Bátori István temesi ispánnal és az Alsó részek főkapitányával tudatja, hogy az oszmánok elpusztították Waya castellumot és környékét, nagy zsákmányt és számtalan foglyot hurcolva magukkal. Félő, hogy erre még nagyobb portya következik, mert a hírek szerint napról napra nő a Szendrőn lévő oszmán katonaság létszáma. Felszólítja, hogy minden más ügyét félretéve foglalja el végre állomáshelyét, és foglalkozzon a rá bízott országrész védelmével. Tájékoztatja arról is, hogy számos megye bandériumát felszólította, hogy Temesvárott csatlakozzanak hozzá, valamint intézkedett arról is, hogy az elpusztított castellum újjáépítésére, kijavítására bizonyos megyék küldjenek jobbágyokat és colonusokat, akikkel szintén Bátori rendelkezhet és őket a munkára másik parancslevele útján rákényszerítheti.

[61] Temesvár (ma: Timişoara, RO).

[62] Minden valószínűség szerint Bátori István temesi ispánra és az Alsó részek főkapitányára utal az oklevél.

[63] Az okirat kibocsátásának legkésőbbi dátumául – az előző diplomához hasonlóan – Szapolyai hadjáratának időpontját választottam, jóllehet a kiadásra csaknem minden bizonnyal legalább hetekkel korábban sor került. A terminus post quem meghatározása nehezebb, köszönhetően elsősorban annak, hogy a címzett Bátori tartózkodási helyeiről 1513 áprilisa és szeptembere között semmit nem tudunk: C. Tóth, 2012, 451. – A formulárium azonban fenntartott egy másik Ulászló-misszilist is, amelyben az uralkodó ismételten számonkérte a temesi ispánon, hogy miért nem tartózkodott az állomáshelyén, és egyúttal felelőssé is tette – a Wayához hasonlóan a Temesközben fekvő – Cseri várának elpusztításáért. Minderről bővebben Mikó, 2020, 600–601; Pálosfalvi, 2018, 342. Azon – szintén datálatlan – okirat kiadási idejét július hónapra lehetett szűkíteni; a legvalószínűbb tehát, hogy ez a diploma is 1513 júniusában vagy júliusában kelt. Mikó, 2020, 600–601.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 111 2022. 01. 27. 13:14:22

Oláh Miklós FMK fol. 36r; Stockholm FMK p. 53–54.

Regalis

Wladislaus etc.

Magnifice fidelis nobis sincere dilecte. Crebro iam vobis scripsimus et commisimus, ut postpositis omnibus aliis rebus et negociis vestris ad officiolatum vestrum ingredi, et in eo hoc potissimum tempore, quo nullas, ut scitis, treugas cum Turcis habemus, et quo timendum in dies ab eis existit residere et parcium ipsarum defensioni invigilare deberetis. Nunc vero certo rumore allato accepimus, id quando vobis quoque iam notum esse potuit, castellum scilicet Waya[64] ad portum Fluvii Themes situm et habitum et totum illum districtum circumiacentem a Turcis depopulatum et exustum esse, et magnam inde animarum multitudinem abductam et maximam predam commissam, timendum est, ne iidem Turci dulcedine prede capti rursus incursionem faciant et maiora his committant, nam in dies ad Zenderew[65] congregari dicuntur. Quapropter fidelitati vestre harum serie rursus et iterum firmissime et sub nota perpetue infidelitatis committimus et mandamus, ut semota omni excusacione posthabitisque omnibus aliis negociis vestris ad castrum Themesiense et officiolatum vestrum ingredi, isticque residere et invigalere pro parcium ipsarum defensione debeatis. Scripsimus autem et mandavimus rursus et iterum certis comitatibus earundem parcium, ut gentes eorum penes vos istuc mittant, cum quibus et aliis earundem parcium copiis ac viribus a rabie et periculis ipsorum hostium eisdem defendere et tueri debeatis, quasquidem litteras cum presentibus accipietis. Mandavimus eciam ad nonnullos comitatus ibidem propinquos sub pena occupacionis bonorum suorum, ut[a] ad reformacionem et restauracionem castelli prefati colonos et iobagiones eorum mittant, cum quibus illud reformari et restaurari faciatis. Qui si renittentes fuerint, eos iuxta continentiam ipsarum aliarum litterarum nostrarum, quas similiter cum presentibus accipietis, ad exequenda ea ipsa astringatis, nam hoc modo castellum ipsum stare non potest, eo quod ibidem vadum eciam existit, quo ab ipsis Turcis occupato maiora iidem perpetrare poterint. Itaque ingrediamini omnino nec ullam moram in hoc facere presumatis, nam alias certi sitis, quod eciam officiolatu vestro privabimini et insuper gravissimam indignacionem nostram incurretis. Aliud igitur in hoc nullomodo facere presumatis. Datum.

[a] Ezt követően kihúzva: *iobagiones*.

[64] Vö. 53. jegyz.
[65] Vö. 60. jegyz.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 112 2022. 01. 27. 13:14:22

Rövidítések és irodalomjegyzék

DL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár
DF	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény

*

Alsó-szlavóniai okmánytár	*Alsó-szlavóniai okmánytár. (Dubicza, Orbász és Szana vármegyék).* 1244–1710, szerk. Thallóczy Lajos – Horváth Sándor, Budapest, Magyar Tud. Akadémia 1912. (Magyarország melléktartományainak oklevéltára, 3.)
Barta 1995	Barta Gábor: *Az elfelejtett hadszíntér 1526–1528. (Megjegyzések a török–magyar szövetség előtörténetéhez),* In: *Történelmi Szemle,* 37. (1995) 1–34.
Barta–Fekete Nagy 1973	Barta Gábor – Fekete Nagy Antal: *Paraszttháború 1514-ben,* Budapest, Gondolat, 1973.
Bessenyei 2006	Bessenyei József: *A Vatikáni Könyvtár Ottoboni-gyűjteményének Ottob. Lat. 2746. jelzetű kódexe,* In: *Lymbus,* 4. (2006) 317–328.
Bónis 1971	Bónis György: *Jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon,* Budapest, Akadémiai, 1971.
Bónis 1972	Bónis György: *Középkori jogunk elemei. Római jog, kánonjog, szokásjog,* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972.
C. Tóth 2012	C. Tóth Norbert: *Egy legenda nyomában. Szapolyai János és ecsedi Bátori István viszonya 1526 előtt,* In: *Századok,* 146. (2012) 443–463.
C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi 2016	*Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók,* szerk. C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudo-

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 113 2022. 01. 27. 13:14:22

mányi Intézet, 2016. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak.)

C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi–W. Kovács 2017 — *Magyarország világi archontológiája 1458–1490. II. Megyék,* szerk. C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás – W. Kovács András, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2017. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak.)

Csermelyi 2013 — Csermelyi József: *Weispriachné háborúja. Egy 16. század eleji Sopron megyei konfliktus eseményei és értékelése,* In: *Történelmi Szemle,* 60. (2013) 471–489.

DRMH IV — *Decreta Regni Mediaevalis Hungariae – The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary,* Vol. IV, ed. János M. Bak – Péter Banyó – Martin Rady, Idyllwild CA – Budapest, Charles Schlacks/Department of Medieval Studies, Central European University, 2012.

Erdő–Szovák–Tusor 2018 — *Formularium Ecclesiae Strigoniensis,* ed. Petrus card. Erdő – Cornelius Szovák – Petrus Tusor, Budapest, Gondolat, 2018. (Collectanea Studiorum et Textuum, vol. I/4.)

F. Romhányi–Sarbak 2013 — *Formularium maius Ordinis Sancti Pauli Heremite. Textedition des Pauliner Formulariums aus der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. (Cod. Lat. 131. der Universitätsbibliothek zu Budapest),* Hrsg. Beatrix F. Romhányi – Gábor Sarbak, Budapest, Szent István Társulat, 2013. (Tagungen zur Ordensgeschichte, 4.)

Fazekas 2018 — Fazekas István: *Egy 16. század közepi kancelláriai formuláriumos könyv tanúságai,* In: *Universitas – Historia. Tanulmányok a 70 éves Szögi László tiszteletére,* szerk. Draskóczy István – Varga Júlia – Zsidi Vilmos, Budapest, Magyar Levéltárosok Egyesülete, 2018, 551–566.

Fodor–Dávid 1994 — Fodor Pál – Dávid Géza: *Magyar–török béketárgyalások 1512–1514-ben,* In: *Történelmi Szemle,* 36. (1994) 193–225.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 114 2022. 01. 27. 13:14:22

Fraknói
1899 *Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez,* közzéteszi Fraknói Vilmos, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1899.

Handžić
1975 Adam Handžić: *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku,* Sarajevo, Svjetlost, 1975.

Házi
1928 Házi Jenő: *Sopron szabad királyi város története I/6. Oklevelek és levelek 1482–1520,* Sopron, Székely és Társa Könyvnyomdája, 1928.

Iványi
1904–1905 Iványi Béla: *Egy 1526 előtti ismeretlen kéziratos formulás könyv. Első közlemény,* In: *Történelmi Tár,* IV/5. (1904) 481–538; *Második közlemény,* In: *Történelmi Tár,* IV/6. (1905) 33–41.

Kovachich
1799 Martinus Georgius Kovachich: *Formulae solennes styli in cancellaria, curiaque regum, foris minoribus ac locis credibilis, authenticisque Regni Hungariae olim usitati,* Pesthini, Trattner, 1799.

Kovachich
1815 Josephus Nicolaus Kovachich: *Monumenta veteris legislationis Hungaricae,* Claudiopoli, Collegium Reformatorum, 1815.

Kubinyi
2005 Kubinyi András: *Politikai vitakultúra a Mohács előtti Magyarországon. Bácsi Ferenc szózata a hatvani országgyűléshez (1525), valamint egy latin verse*, In: *Studia professoris – professor studiorum. Tanulmányok Érszegi Géza 60. születésnapjára,* szerk. Almási Tibor – Draskóczy István – Jancsó Éva, Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2005, 169–195.

Lakatos
2020 Lakatos Bálint: *A király diplomatái. Követek és követségek a Jagelló-korban (1490–1526),* In: *Történelmi Szemle,* 62. (2020) 281–362.

Mikó
2014 Mikó Gábor: *Ismeretlen országgyűlési emlék a Jagelló-korból. Adatok az 1507 és 1514 közötti országgyűlések történetéhez, valamint Werbőczy Hármaskönyvének elkészültéhez*, In: *Történelmi Szemle,* 56. (2014) 455–480.

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 115 2022. 01. 27. 13:14:22

Mikó 2019a — Mikó Gábor: *Oláh Miklós formuláskönyve. Bevezető tanulmány egy készülő kiadáshoz,* In: *Történelmi Szemle,* 61. (2019) 617–632.

Mikó 2019b — Mikó Gábor: *A formuláskönyv és a leveleskönyv határán. Az Országos Széchényi Könyvtár Fol. Lat. 1656. jelzetű kézirata,* In: *Acta Universitatis Szegediensis, Acta Historica,* 144. (2019) 83–87.

Mikó 2020 — Mikó Gábor: *Oszmánellenes hadjáratok lehetőségei a 16. század elején. Kísérlet Szrebernik, Szokol és Tessány várak visszahódítására 1513-ban,* In: *Századok,* 154. (2020) 577–620.

Mon. rust. — *Momunenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV,* ed. Antonius Fekete Nagy – Victor Kenéz – Ladislaus Solymosi – Geisa Érszegi, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici, II. Fontes 12.)

Neumann 2013 — Neumann Tibor: *Királyi hatalom és országgyűlés a Jagellókor elején,* In: *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig,* szerk. Dobszay Tamás et al., Budapest, Argumentum, 2013, 46–54.

Neumann 2015 — Neumann Tibor: *Bulgária – Erdély – Temesvár. Szapolyai János és a parasztháború,* In: *Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországáról,* szerk. C. Tóth Norbert – Neumann Tibor, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2015, 103–154. (Monumenta Hungariae Historica, Dissertationes.)

Neumann 2020 — Neumann Tibor: *Két levéltárjegyzék 1588-ból. (Ismeretlen középkori oklevelek újkori forrásokban),* In: *Lymbus,* 18. (2020) 9–45.

Pálosfalvi 2009 — Pálosfalvi Tamás: *Bajnai Both András és a szlavón bánság. Szlavónia, Európa és a törökök,* In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére,* szerk. Neumann Tibor – Rácz György, Budapest–Piliscsaba, 2009, 251–300. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, 40.)

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 116 2022. 01. 27. 13:14:23

Pálosfalvi
2018 Tamás Pálosfalvi: *From Nicopolis to Mohács. A History of Ottoman–Hungarian Warfare, 1389–1526,* Leiden–Boston, Brill, 2018. (The Ottoman Empire and its Heritage, 63.)

Szakály
1992 Szakály Ferenc: *Javaslat a „Monumenta Archivalia Historiam Regni Hungariae Medii Aevi Illustrantia" munkálatainak beindítására,* In: *Levéltári Közlemények,* 63. (1992) 157–173.

Szovák
2018 Szovák Kornél: *Formuláskönyvek a középkori Magyarországon,* In: Erdő–Szovák–Tusor 2018, LV–LXXVII.

Wenzel
1877 *Marino Sanuto Világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai, II,* kiad. Wenzel Gusztáv, Budapest, A Magyar Tud. Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1877. (Magyar Történelmi Tár, 24.)

Lymbus_2021_1_kötet_KÖNYV.indb 117 2022. 01. 27. 13:14:23